

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

NATIONAL SECURITY AS A PRIORITY OF THE STATE

Ніщимна С.О., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри адміністративного,
цивільного та господарського права і процесу
Академія Державної пенітенціарної служби

Стаття присвячена висвітленню окремих питань забезпечення Україною стану національної безпеки. Визначено, що нормативне регулювання забезпечення національної безпеки України завжди було й залишається у пріоритеті. Свого розвитку таке регулювання набуло ще з 90-х років ХХ століття, коли Україна тільки ставала на шлях незалежності. Основними віхами становлення нормативного регулювання забезпечення національної безпеки були: прийняття Декларації про державний суверенітет України, Акта проголошення незалежності України, Конституції України. На розвиток та впровадження закріплених у цих історичних документах норм були прийняті й спеціальні акти, які з часом набували оновлення. Відповідно, нині діє спеціальний Закон України «Про національну безпеку України». Крім того, питаннями національної безпеки опікується й Президент України, який є Верховним Головнокомандувачем Збройних сил України та очолює Раду національної безпеки і оборони України. Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони, який наділений компетенцією впливати на діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в питаннях, що стосуються сфери національної безпеки.

Наголошено, що одним із актуальних натепер аспектів національної безпеки держави є й інформаційна безпека. Конституцією України визначено, що захист інформаційної безпеки є однією з найважливіших функцій держави, справою всього Українського народу. Законодавство України трактує інформаційну безпеку як стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації.

Крім того, кримінальним законодавством України передбачена відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України, яким присвячений окремий розділ Кримінального кодексу України. Разом із тим Кримінальний кодекс України містить низку статей, якими врегульовані питання відповідальності за порушення у сфері інформаційної безпеки.

Ключові слова: національна безпека, інформаційна безпека, Рада національної безпеки і оборони України.

The article is devoted to the coverage of certain issues of ensuring the state of national security in Ukraine. It is determined that the normative regulation of ensuring national security of Ukraine has always been and remains a priority. Such regulation has been developing since the 1990s, when Ukraine was just on the path to independence. The main milestones in the formation of normative regulation of national security were: the adoption of the Declaration of State Sovereignty of Ukraine, the Act of Independence of Ukraine, the Constitution of Ukraine. For the development and implementation of the norms enshrined in these historical documents, special acts were adopted, which over time were updated. Accordingly, today there is a special Law of Ukraine "On National Security of Ukraine". In addition, National Security is also taken care of by the current President of Ukraine Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine and heads the National Security and Defense Council of Ukraine. The National Security and Defense Council of Ukraine is the coordinating body for national security and defense, which is endowed with the competence to influence the activities of executive bodies and local self-government bodies in matters related to the sphere of national security.

It was emphasized that one of the most important aspects of national security today is information security. The Constitution of Ukraine stipulates that the protection of information security is one of the most important functions of the state, the business of the entire Ukrainian people. The legislation of Ukraine interprets information security as a state of protection of vital interests of man, society and the state, in which damage is prevented due to: incompleteness, untimeliness and unreliability of the information used; negative information impact; negative consequences of the use of information technology; unauthorized dissemination, use and violation of the integrity, confidentiality and availability of information.

In addition, the criminal legislation of Ukraine provides for liability for crimes against Fundamentals of National Security of Ukraine, which is devoted to a separate section of the Criminal Code of Ukraine. At the same time, the Criminal Code of Ukraine contains a number of articles that regulate the issues of liability for violations in the field of information security.

Key words: national security, information security, National Security and Defense Council of Ukraine.

Національна безпека є одним із найважливіших напрямів діяльності будь-якої держави. Україна опікується питаннями національної безпеки з моменту здобуття незалежності, що знайшло своє відображення у змісті Декларації про державний суверенітет України, яка містить розділ IX «Зовнішня і внутрішня безпека» [1]. Наступним кроком у забезпеченні національної безпеки стало прийняття в інтересах українського народу Акта проголошення незалежності України [2].

Відповідно до норм статті 3 Основного Закону України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Справою всього Українського народу є захист суверенітету і територіальної цілісності України. Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальнозвизнаними принципами і нормами міжнародного права [3].

Основи національної безпеки визначаються виключно законами України, а Президент України, який є Верховним Головнокомандувачем Збройних сил України, очолює Раду національної безпеки і оборони України та забезпечує державну незалежність та національну безпеку.

Рада національної безпеки і оборони України, згідно зі ст. 107 Конституції України, є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України. Для виконання своїх завдань РНБО наділена відповідною компетенцією. Серед повноважень цього органу, визначених ст. 4 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» [4], є кілька ключових, які дають змогу РНБО активно впливати на діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в питаннях, що стосуються сфери національної безпеки. Так, РНБО:

– розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які відповідно до законодавства належать до сфери національної безпеки і оборони, та подає пропозиції Президентові України;

– здійснює поточний контроль за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони, подає Президентові України відповідні висновки та пропозиції;

– координує і контролює діяльність органів місцевого самоврядування в межах наданих повноважень під час введення воєнного чи надзвичайного стану.

Частина 4 статті 3 Закону України «Про національну безпеку України» визначає, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, кібербезпеки України тощо. Відповідно до ст. 19 Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, одним з напрямів діяльності якої є контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, економічної та інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури [5].

У Законі України «Про національну безпеку України» дефініція «національна безпека» трактується як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Крім цього, ст. 22 цього Закону передбачено створення сектору безпеки і оборони, до складу якого входить Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України є державним органом, призначеним для забезпечення функціонування і розвитку державної системи урядового зв'язку, Національної системи конфіденційного зв'язку, формування та реалізації державної політики у сферах кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, криптографічного та технічного захисту інформації, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку, а також інших завдань відповідно до закону [5].

Одним із актуальних натеper аспектів національної безпеки держави є й інформаційна безпека. Конституцією України передбачені норми, що визначають основні принципи регулювання сфери інформаційної безпеки. Так, ч. 1 ст. 17 Конституції України визначено, що захист інформаційної безпеки є однією з найважливіших функцій держави, справою всього Українського народу [3].

Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [6] визначено основні стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, однією з яких є покращення стану інформаційної безпеки в умовах використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (п. 1 р. II).

Нормами зазначеного Закону визначено, що проблеми інформаційної безпеки набувають особливого значення за швидкого розвитку глобального інформаційного суспільства, широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій в усіх сферах життя. Інформаційна безпека трактується як стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якого запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації (п. 13 р. III).

Крім того, Законом визначені й шляхи вирішення проблеми інформаційної безпеки, до яких віднесено:

– створення повнофункціональної інформаційної інфраструктури держави та забезпечення захисту її критичних елементів;

– підвищення рівня координації діяльності державних органів щодо виявлення, оцінки і прогнозування загроз інформаційній безпеці, запобігання таким загрозам та забезпечення ліквідації їх наслідків, здійснення міжнародного співробітництва з цих питань;

– вдосконалення нормативно-правової бази щодо забезпечення інформаційної безпеки, зокрема захисту інформаційних ресурсів, протидії комп'ютерній злочинності, захисту персональних даних, а також правоохоронної діяльності в інформаційній сфері;

– розгортання та розвиток Національної системи конфіденційного зв'язку як сучасної захищеної транспортної основи, здатної інтегрувати територіально розподілені інформаційні системи, в яких обробляється конфіденційна інформація (п. 13 р. III).

Поняття «інформаційна безпека» міститься в розділі VI Закону України «Про Концепцію Національної програми інформатизації», яка є невід'ємною частиною політичної, економічної, оборонної та інших складників національної безпеки. Об'єктами інформаційної безпеки є інформаційні ресурси, канали інформаційного обміну і телекомунікаційних систем і мереж та інші елементи інформаційної інфраструктури країни [7]. Головною метою Програми інформатизації є забезпечення громадян та суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією на основі широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави [7].

Виконання програми інформатизації визначається статтею 6 Закону України «Про Національну програму інформатизації», де передбачено, що однією із функцій державних органів у реалізації Національної програми інформатизації є забезпечення інформаційної безпеки держави.

Не залишає поза увагою питання національної, у тому числі інформаційної безпеки, й Кримінальний кодекс України. Так, виходячи з норм статті 1 Кримінального кодексу України, його завданнями є: правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням [8]. Розділ I Особливої частини Кримінального кодексу України регулює відносини, пов'язані зі злочинами проти основ національної безпеки України.

Злочинами проти основ національної безпеки України визначаються:

– дії, що спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади;

– посягання на територіальну цілісність і недоторканність України;

– фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України;

– державна зрада;

– посягання на життя державного чи громадського діяча;

– диверсія;

– шпигунство;

– перешкоджання законній діяльності Збройних сил України та інших військових формувань.

Кримінальний кодекс України містить низку статей, якими врегульовані питання відповідальності за порушення у сфері інформаційної безпеки. Так, статті 329–330 Кримінального кодексу України стосуються секретної та службової інформації відповідно. Санкція ч. 1 ст. 329 передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого за втрату документів

або інших матеріальних носіїв секретної інформації, що містять державну таємницю, а також предметів, відомості про які становлять державну таємницю, особою, якій вони були довірені, якщо втрата стала результатом порушення встановленого законом порядку поводження із зазначеними документами та іншими матеріальними носіями секретної інформації або предметами. У разі ж такого самого діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від двох до п'яти років (ч. 2 ст. 329 ККУ).

Відповідно до ч. 1 ст. 330 Кримінального кодексу України передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, з метою передачі іноземним підприємствам, установам, організаціям або їх представникам (за відсутності ознак державної зради або шпигунства) карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого. Ті самі дії, вчинені з корисливих мотивів, або такі, що спричинили тяжкі наслідки для інтересів держави, або вчинені повторно, або за попередньою змовою групою

осіб, караються позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років (ч. 2 ст. 330 ККУ).

Особливу увагу Кримінальний кодекс України приділяє питанням державної зради. Так, згідно зі статтею 111, державною зрадою визнається діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Санкція ч. 1 цієї статті передбачає покарання з позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

Отже, держава приділяє значну увагу забезпеченню національної безпеки України. Свідченням цього є наявність низки нормативно-правових актів різної юридичної сили. Конституція України, як нормативно-правовий акт найвищої юридичної сили, встановлює концептуальні засади забезпечення національної безпеки держави, а спеціальне законодавство визначає конкретні правила та вимоги щодо їх дотримання та встановлює відповідальність за порушення закріплених норм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (дата звернення: 10.02.2021).
2. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text> (дата звернення: 10.02.2021).
3. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.02.2021).
4. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.02.2021)
5. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355> (дата звернення: 10.10.2020).
6. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (дата звернення: 21.02.2021).
7. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 04 лютого 1998 р. № 75/8-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80?find=1&text=%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%B F#w1_17 (дата звернення: 10.10.2020).
8. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text> (дата звернення: 21.02.2021).